

LIBRIS

We know
books

CRISTIAN SANDACHE

LEUL CU CINCI PICIOARE

**G. CĂLINESCU, ÎN ANII
„PUTERII POPULARE”
(1945–1965)**

TRITONIC

Tritonic Books

București – 2025

CUPRINS

I.	ARGUMENT.....	7
II.	G. CĂLINESCU: SCHIȚĂ DE PORTRET.....	8
III.	DE LA „MAREA ISTORIE”, LA COMPENDIUL DE ISTORIE AL LITERATURII ROMÂNE (1941–1945).....	32
IV.	GENIUL ÎN FAȚA SEISMULUI ISTORIEI: „BIETUL IOANIDE” (1953).....	89
V.	PE URMELE LUI NICOLAE MILESCU SPĂȚARUL: „AM FOST ÎN CHINA NOUĂ”. (1955).....	118
VI.	O LUME ÎN AMURG: „SCRINUL NEGRU” (1960).....	135
VII.	POETUL, ÎN ANII „OBSEDANTULUI DECENIU”: „LAUDA LUCRURILOR” (1963).....	148

VIII.	OPTIMISMUL BIETULUI IOANIDE: PUBLICISTICA LUI G. CĂLINESCU ÎN ANII REGIMULUI COMUNIST.....	188
IX.	FASCINAȚIA TEATRULUI. EVADAREA ÎNTR-UN UNIVERS ALTERNATIV.....	286
X.	DRAMA LUI G. CĂLINESCU.....	297

I.

ARGUMENT

În anul 2025 se împlinesc 60 de ani de la moartea lui G. Călinescu (1899–1965), personalitate fabuloasă și acut contradictorie a culturii și literaturii române. Volumul propune reanalizarea unui segment din activitatea literar-publicistică a criticului, derulată în anii regimului comunist din România. Am avut în vedere abordarea în cheie literar-psihologică a unora dintre cărțile publicate de Călinescu după 1944, corelată cu evidențierea specificului publicisticii sale angajate (și nu numai), produsă în această perioadă, analiză care ar conduce la o mai bună înțelegere a personalității călinesciene și (mai ales), a descifrării opțiunii sale pentru tabăra comunistă.

II.

G. CĂLINESCU: SCHIȚĂ DE PORTRET

Cine era de fapt, G. Călinescu?

Profesor universitar promovat relativ greu (datorită invidiilor solidar-concentrate ale unor colegi de breaslă, prioritar lipsiți de talent literar), bastardul unei servitoare (fructul unei relații pasagere cu un funcționar), el a adunat o sumedenie de frustrări, pe care a dorit să le depășească prin cultură și educație¹. S-a considerat multă vreme un limitat, s-a instruit intens (citind neconținut și suferind pentru că nu avea abilități în învățarea limbilor străine), visând continuu, la o mare carieră academică². Iubea cultura italiană și s-a trudit mult pentru a învăța limba lui Dante, care i s-a părut muzicală și facilă, dar în practică nu a reușit niciodată să o vorbească fluent. S-a mulțumit cu relativa ușurință a traducerilor, deși nu a renunțat niciodată la uzul dicționarului³.

¹ Ion Bălu, *Viața lui G. Călinescu*, Ed. Libra, București, 1994, pp. 8–9; Dinu Pillat, *G. Călinescu*, în *Mozaic istorico-literar – secolul XX*, Ed. Pentru Literatură, București, 1969, p. 171; Cornelia Ștefănescu, *Amintiri despre G. Călinescu*, în „Secolul 20”, nr. 6/1969, p. 78.

² Ion Bălu, *op. cit.*, pp. 91–102.

³ Ibidem.

Vechea Românie nu l-a apreciat așa cum își dorea. România comunistă părea că-l prețuiește cum se cuvine, numai că și în acest caz, a fost decepționat: comuniștii aveau nevoie de tovarăși de drum, pe care ulterior i-au abandonat, sau i-au trimis în fundul scenei. Călinescu nu putea trăi fără a fi publicat, fără a-și vedea numele în presă, pe copertile cărților, în reviste. Nu îl interesa nimic altceva⁴. La 30 de ani se va căsători cu Alice, (cu un deceniu mai tânără), o absolventă de pension, care îi intuiește repede esența personalității sale complicate⁵. I-a stat la dispoziție trup și suflet, permanent. Copii nu au avut, pentru că G. Călinescu nu era de acord. Afirmă că nu era făcut să fie tată, rostul lui în această viață, fiind exclusiv unul intelectual-creator. Soția i-a acceptat și această decizie⁶. Contestat ca om, socotit lipsit de caracter (și multe dintre gesturile sale publice de după 1945 indicau asta) G. Călinescu rămâne în esența sa, un geniu. La o primă ochire, pare neverosimil. Și totuși, el a fost un om în carne și oase....

Prezența lui Călinescu (la catedră, sau în diferite alte ocazii publice), argumentează convingerea aproape unanimă, în conformitate cu care, personajul era imposibil de ignorat⁷. Ghem de contradicții, amestec de reacții dintre cele mai diverse, va deveni (odată cu trecerea anilor), din ce în ce mai inconfundabil, în felul său de a se poziționa față de contemporani și societate. Inițial se părea că tânărul Călinescu trăia convingerea mediocrității sale congenitate, a unei incapacități de a obține succesele profesional-sociale, pe care alții le recoltau, cu cea mai mare ușurință. G. Călinescu este un aparent resemnat, care însă în taina solitudinii sale, își pregătește cu o

⁴ A se vedea în acest sens, asprele observații pe care le face Marin Nițescu, în capitolul despre G. Călinescu, din volumul său: Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului/Dialectica puterii*, Ed. Humanitas, București, 1995.

⁵ Ion Bălu, *op. cit.*, pp. 118–141.

⁶ Ibidem.

⁷ N. Barbu, *Rememorări*, în „Cronica”, nr. 10/1970; Eugen Barbu, *Necrolog*, în „Contemporanul”, nr. 16/1965, etc.

neobișnuită febrilitate, drumul către succes. Este un ambițios absolut, un egoist superior, care visează să cucerească lumea literară românească nedeclarativ, neostentativ, ci printr-o urieșească activitate creatoare⁸. Deși pare a nu avea răbdarea și capacitatea eruditului poliglot, are de partea sa o armă excepțională: talentul literar remarcabil, dublat de un gust al paradoxurilor care uimesc, încântă, dezarmează. Călinescu își va perfecționa și rafina de-a lungul întregii vieți, capacitatea de a face conexiuni neașteptate, între cele mai diferite teme, literatura fiind (de cele mai multe ori), doar pretextul de pornire. Va căpăta astfel, măiestria unui scafandru care nu ezită să facă imersiuni spre adâncimile cele mai profunde, acolo unde alți colegi de breaslă ar ezita să se aventureze. G. Călinescu va ataca tăios și energic o grămadă de clișee literar-estetico-istorice aparent intangibile și va reuși să le facă țândări, spre deliciul spiritelor moderne și indignarea mediilor intelectuale conservatoare. Se simt în comentariile sale boabele de piper și de muștar ale unei ironii teribile, dublate adesea de izbucniri sarcastice viguroase, dar de o impecabilă eleganță stilistică. Criticul literar dă uneori și impresia că se joacă cu subiectele academice serioase și această jovialitate imprevizibilă îi enervează pe adepții manierei didactic-excesive, de abordare a literaturii canonice⁹. G. Călinescu nu poate fi în fond altfel, datele personalității sale indicându-l ca aparținând categoriei nonconformiștilor acut-imaginativi, care (deși nutriți cu o serioasă cultură umanistă de expresie clasică), nu ezită să viziteze interdisciplinar, toate azimuturile aventurii intelectuale umane și să se pronunțe minimal, (adesea cu miez și seducător stil), chiar și acolo unde își mărturisește incompetența. Renascentismul căli-

⁸ Ion Bălu, *op. cit.*, pp. 91–102.

⁹ Emil Manu, *Fascinația intimității călinesciene*, în „Steaua”, nr. 16/1971; Mircea Horia Simionescu, *Ingeniosul bine temperat – Dicționar onomastic*, Ed. Eminescu, București, 1970, p. 365

nescian este mai curând structural-intuitiv, decât dobândit prin travaliu academic, deși a-i contesta criticului puterea de muncă ar fi un nonsens. El citește ca și cum ar respira și își subordonează existența civilă, scopului dominant de a crea o operă impresionantă, asemenea unei catedrale de dimensiuni monumentale, menită să biruie timpul și să reprezinte în fapt, etnopsihologia (în paradigmă estetică) românească. Totul la G. Călinescu este planificat, organizat, calculat (în ceea ce privește maniera de a se manifesta ca și creator de operă), întreaga sa energie intelectuală fiind canalizată către generarea de scrieri esențiale. Ideea acumulării unor informații care să se constituie în ingrediente ale unei erudiții lipsite de rodire, i se pare o absurditate și un păcat de neiertat pentru un intelectual din specia umaniștilor. G. Călinescu este un scriitor de rasă, total, care devine nefericit, imediat ce-i lipsește obiectul preocupărilor sale intelectuale. Pentru el, munca este esența existenței, referențialul fără de care n-ar mai fi el însuși, unicul rost pentru care se simte chemat. O întreprindere complicată, care conține și numeroase episoade de criză, o acțiune complexă (aidoma unei vaste operațiuni militare), care presupune numeroase capcane, la capătul cărora este posibil să simți mușcătura calomniilor, sau durerea criticilor nedrepte. Omul este un curajos și un brav doar în fața foii de hârtie și în preajma bibliotecii, acolo unde se regenerează asemenea lui Anteu, revenit cu tălpile pe țărâna care-i conferă energie și optimism. Realitatea i se pare de multe ori banală, obositoare și parazitară, prin tumultul nimicurilor care amenință să-l sufoc pe individul născut pentru a crea. Nu întâmplător, criticul și-a ales cu grijă viitoarea parteneră de viață. Vera este tipul soției ultrafidele, provenită din fosta elevă care-l divinizează pe maestrul-partener și consideră că rolul ei în viață se rezumă la a-l sluji cu discreție și umilință, pe cel care-o inițiază nu doar erotic, ci-o conduce pe calea iluminării intelectuale¹⁰.

¹⁰ Ion Bălu, *op. cit.*, pp. 118–141.